

mijnEPB.be

 ZEILSCHIPSTRAAT 10
9000 GENT

info@mijnEPB.be
09 226 12 33

mijnEPB.be

i.s.m.

ARCHEOLOGIENOTA BUREAUONDERZOEK

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

OPDRACHTGEVER:

BOUWPLAATS: BEGIJNENSTRAAT – 8900 IEPER

Titel: **Archeologienota leper Begijnenstraat**

Erkend archeoloog: **Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114**

Auteurs: **Bart Bot**

Advies specialisten: /

Wetenschappelijke advisering: /

Projectcode bureauonderzoek: **2021F413**

Locatiegegevens: **Provincie West-Vlaanderen, leper, Begijnenstraat, Sterrestraat**

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: **Xmax, ymax; xmin, ymin: 44690, 172009; 44615, 171951**

Kadastergegevens: **Provincie West-Vlaanderen, leper, afdeling 3, sectie E, perceelnrs. 153/2D21, 153/2V22 en 153/2W22**

Betrokken actoren: **Bart Bot (erkend archeoloog), Nikki Heyerick (erkend archeoloog), opdrachtgever**

Plaats en datum: **Gent, 15-7-2021**

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van MijnEPB i.s.m. Bart Bot Archeologie BV.

MijnEPB i.s.m. Bart Bot Archeologie BV aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

Inhoud.....	3
1. Inleiding.....	4
2. Gemotiveerd advies.....	4
2.1. Geplande werken	4
2.2. Afweging.....	4
2.3. Afbakening.....	5
2.4. Onderzoeksvragen	5
3. Methode en Strategie	6
3.1. Randvoorwaarden afbraak gebouwenbestand	6
3.2. Archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem	6
3.3. Eindcriteria en uitzonderingsmodaliteiten	8
3.4. Schatting doorlooptijd.....	8
3.5. Competenties	8
3.6. Vondsten	9
Bibliografie	9

1. Inleiding

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag van een omgevingsvergunning met betrekking tot stedenbouwkundige handelingen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt en de geplande werken betrekking hebben op meer dan 100m². De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt circa 2126m². Vandaar is men verplicht een archeologienota bij de aanvraag in te dienen. Het projectgebied bevindt zich niet in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten is. Het projectgebied bevindt zich binnen de archeologische zone 'historische stadskern van Ieper'¹.

2. Gemotiveerd advies

2.1. Geplande werken

Na de afbraak van de huidige gebouwen zullen 12 nieuwe woningen gebouwd worden binnen het plangebied, 6 woningen aan de zijde Begijnenstraat en 6 woningen aan de zijde Sterrestraat. De loten hebben volgende dimensies:

- Lot 1: footprint 63m², perceel 183m²
- Lot 2: footprint 58m², perceel 128m²
- Lot 3: footprint 68m², perceel 143m²
- Lot 4: footprint 80m², perceel 178m²
- Lot 5: footprint 69m², perceel 137m²
- Lot 6: footprint 88m²; perceel 173m²
- Lot 7: footprint 81m², perceel 173m²
- Lot 8: footprint 80m², perceel 182m²
- Lot 9: footprint 90m², perceel 205m²
- Lot 10: footprint 60m², perceel 180m²
- Lot 11: footprint 72m², perceel 157m²
- Lot 12: footprint 70m², perceel 142m²

De nieuwe woningen worden voorzien van nieuwe nutsleidingen en een regenwaterput. Enkele woningen beschikken over een infiltratieput. In de westelijke hoek worden extra parkeerplaatsen gecreëerd. Het lijkt geen twijfel dat de bouw van de woningen gepaard zal gaan met inrepen in de bodem die mogelijks het eventueel aanwezige archeologische erfgoed zullen verstoren. Er kan van een volledige verstoring van het plangebied worden uitgegaan.

2.2. Afweging

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig, alle relevante beschikbare bronnen zijn teruggevonden en zijn geraadpleegd. Op basis van het verslag van resultaten van het bureauonderzoek kan onderstaande geconcludeerd worden:

- Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Ieper.
- Voor de periodes ouder dan de middeleeuwen is er voor het projectgebied geen enkele indicatie betreffende aan- of afwezigheid van bewoning.
- Historisch kaartmateriaal toont aan dat het plangebied tot de 14de eeuw buiten de stadsomwalling lag. Vanaf de 14de eeuw komt het plangebied binnen de omwalling *Uterste Veste* te liggen.
- Tijdens de 17de eeuw situeerde het projectgebied zich steeds buiten de stadskern en mogelijk nabij of op de plaats van de stadgracht.
- Tijdens de 18de eeuw lag het projectgebied ter hoogte van de vestingwerken, namelijk het hoornwerk van Elverdinge. Dit blijft zo tot het midden van de 19de eeuw, waarna een deel van de vestingen wordt afgebroken.
- Voor wat betreft de periode van WO1 worden geen relictten (uitgezonderd explosieven) verwacht binnen het plangebied.

Besluitend kan gesteld dat er voor de periodes vroeger dan ca. het begin van de 17de eeuw geen gegevens beschikbaar zijn uit het bureauonderzoek om de aan- of afwezigheid van een site binnen het projectgebied te kunnen bevestigen. Sinds de 11de eeuw kende de regio wel veel bedrijvigheid. Het is bijgevolg niet onwaarschijnlijk dat er middeleeuwse sporen kunnen worden aangetroffen binnen het projectgebied alhoewel de eventueel aanwezige resten vermoedelijk deels verstoord kunnen zijn als gevolg van de aanleg van de 18de eeuwse versterkingen. Daarnaast bevindt het projectgebied zich op de plaats waar zich in de 18de eeuw het hoornwerk van Elverdinge bevond (vestingsgracht, ontdekt ravelijn? en courtine met onderwal).

Dit alles maakt de aanwezigheid van een archeologische site zeer waarschijnlijk. De precieze aard en graad van bewaring is echter niet gekend en kan enkel bepaald worden door verder vooronderzoek.

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140021>

Op basis van alle gegevens uit het vooronderzoek wordt een afweging gemaakt over de te nemen maatregelen. In eerste instantie wordt gekeken naar non-destructieve methodes. Dit zijn onderzoeken die onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' vallen. Hieronder wordt het landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie verstaan. Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

- Landschappelijk bodemonderzoek
Het landschappelijk bodemonderzoek heeft als doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door een gerichte staalname. Gezien de ligging van het plangebied in de historische stadskern wordt voorafgaand geen landschappelijk booronderzoek geadviseerd. Er is geen specifieke verwachting naar een paleobodem.
- Geofysisch onderzoek
Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. Een dergelijk onderzoek kan een aanwijzing geven over mogelijk aanwezige resten, maar biedt geen informatie over de aard van de resten, de bewaring of datering. Vanuit economisch oogpunt is het dan ook niet zinvol dergelijke methode in te zetten op een dit projectgebied.
- Veldkartering en metaaldetectie
Veldkartering heeft tot doel om relevante archeologische indicatoren te zoeken door een visuele inspectie van een terrein. Veldkartering dient (bij voorkeur) uitgevoerd te worden op akkers waardoor deze onderzoeksmethode voor dit projectgebied niet van toepassing is.
- Verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek
Het verkennend archeologisch booronderzoek heeft als doel archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Het waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel reeds opgespoorde archeologische sites te evalueren door middel van boringen. In het geval van "leper Begijnenstraat" is een boorcampagne met als doel de lokalisatie en waardering van een afgedekte archeologische site niet aangewezen.
- Proefsleuven en proefputten
Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Er wordt geadviseerd om deze methode toe te passen.

De aanbeveling werd getoetst aan de vier criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk artikel 5.3:

- mogelijk: De uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel niet mogelijk. Werken zullen uitgevoerd worden na het bekomen van de vergunning en na de afbraak van het huidige gebouwenbestand.
- nuttig: Er zijn geen argumenten om aan te nemen dat het terrein dermate verstoord is dat een prospectie niet zinvol zou zijn. De proefsleuven brengen het archeologisch potentieel van het projectgebied in kaart. Hierop kan een gedegen beslissing genomen worden in functie van een eventueel verder onderzoek.
- schadelijk: Gelet op de aard van de werken, is eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd. Een onderzoek door middel van proefsleuven is, rekening houdende met het groot archeologisch potentieel van het projectgebied, de enige goede manier om een inschatting te maken van het archeologisch bodemarchief.
- noodzakelijk: Eventueel archeologische relictten zijn door de geplande werken bedreigd.

2.3. Afbakening

Het advies heeft betrekking op het volledige plangebied (ca. 2126m²) dat verstoord wordt door de geplande werken. Verspreid over het terrein worden 2 getrapte proefsleuven aangelegd. Dit is voldoende om gefundeerde uitspraken te doen omtrent de bewaringstoestand en potentieel van het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed.

2.4. Onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen):

Algemeen:

- In welke mate is het terrein reeds verstoord?
- Zijn er sporen aanwezig? Indien ja, zijn die van natuurlijke of antropogene oorsprong?
- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de kennis van dit perceel?

Specifiek voor de versterkingen:

- Zijn er restanten van de versterking aanwezig. Zo ja, welke?
- Wat is de bewaringstoestand van de resten?
- Uit welke periode dateren de resten? Zijn er aanwijzingen voor verschillende bouwfases?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de kennis van de stadsontwikkeling van Ieper?
- Bevestigt het archeologisch onderzoek de verwachting, gecreëerd op basis van het bureauonderzoek?

Specifiek voor de (vestings)gracht:

- Kunnen er verschillende opvullingsfases/gebruiksfases herkend worden?
- Welk vondstenmateriaal kan gerecupereerd worden?
- Zijn er resten van beschoeiing?
- Wat vertelt de coupe/doorsnede over de (opvullings)historiek van de gracht?
- Bevestigt het archeologisch onderzoek de verwachting, gecreëerd op basis van het bureauonderzoek?

Indien een vervolgonderzoek noodzakelijk blijkt:

- Geven de resultaten aanleiding tot vervolgonderzoek of werd voldoende informatie verzameld tijdens de prospectie?
- Welke vraagstellingen dienen geformuleerd te worden voor het vervolgonderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

3. Methode en Strategie

3.1. Randvoorwaarden afbraak gebouwenbestand

Het onderzoek gebeurt in uitgesteld traject. Het af te breken gebouwenbestand moet afgebroken worden tot op niveau van het maaiveld alvorens het archeologisch onderzoek van start gaat. Er dient nadrukkelijk beklemtoond te worden dat aan de sloop duidelijke voorwaarden verbonden zijn. Bestaande vloeren op het gelijkvloers worden enkel uitgebroken onder begeleiding van een archeoloog. De funderingen onder het straatniveau worden niet verwijderd of op andere manieren gemanipuleerd. Hetzelfde geldt voor eventueel aanwezige kelders, citernes of andere ondergrondse structuren, die nu niet gekend zijn en aan het licht zouden komen bij de afbraak. Verder moet op dergelijke manier te werk worden gegaan dat het vrijgekomen terrein niet of in zeer beperkte mate betreden wordt door zwaar materieel als dumpers en graaf- en breekmachines. Bomen worden bovengronds gerooid.

3.2. Archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem

Om de verwachting op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek te toetsen en aan te vullen wordt geadviseerd om een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren. Dit onderzoek dient uitgevoerd te worden volgens de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, zoals opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed. Er wordt geopteerd voor de methode van sleuven. Minstens 12,5% van het plangebied dient onderzocht te worden door middel van getrapte proefsleuven, eventueel aangevuld met dwarssleuven en/of kijkvensters indien de sporen of de omstandigheden daartoe aanleiding geven. In totaal worden **twee getrapte sleuven** aangelegd. Het voorgestelde sleuvenplan focust hoofdzakelijk op het documenteren van de verwachte vestingsgracht, wal en verschillende fasen van de stadsversterking. De twee hierboven genoemde sleuven hebben een minimale breedte van 5 m en een noordoost-zuidwestelijke oriëntatie. Van elke sleuf moet minstens 1 lengteprofiel volledig geregistreerd worden.

Bij het aansnijden van de (vestings)gracht en/of stadsversterking:

De proefsleuf worden trapsgewijs aangelegd tot op de moederbodem (indien nodig door middel van manuele boringen), zonder gevaar voor de veiligheid. Bij het aansnijden van de (vestings)gracht moet de proefsleuf ter hoogte van het bovenste niveau voldoende breed (minstens 3m) zijn om de veiligheid ook op het onderste niveau te garanderen. De breedte van het onderste niveau bedraagt minstens 1.8m. Omwille van veiligheidsredenen kan er voor geadviseerd worden om de (vestings)gracht in verschillende segmenten, zowel horizontaal als verticaal, te documenteren en elk segment na volledige registratie onmiddellijk te dichten. In geval van gefaseerde registratie, dient erover gewaakt te worden dat de segmenten mekaar beperkt overlappen, om hiaten in de registratie te vermijden.

Voor onderzoek op de (vestings)gracht geldt dat inzicht in dergelijke structuren wordt verkregen d.m.v. een doorgedreven stratigrafisch onderzoek. Dit onderzoek kan uitgevoerd worden tijdens de prospectie. Hier geldt wel de voorwaarde dat de gracht tijdens de prospectie maximaal onderzocht is en er voldoende doorsnedes gemaakt zijn om de aard, omvang en opvullingsgeschiedenis te reconstrueren. Minimum 1 lengteprofiel moet volledig gedocumenteerd te worden. Daarnaast moeten tijdens de prospectie voldoende stalen² genomen zijn in functie van natuurwetenschappelijk onderzoek en voldoende aandacht besteed worden aan het recupereren van vondstmateriaal in functie van de datering van de gracht. Ook structuren die met de stadsversterking te associëren zijn, zoals bijvoorbeeld oeverversterkingen, kunnen tijdens de fase van de prospectie onderzocht en gedocumenteerd worden.

Bij het niet-aansnijden van de versterking:

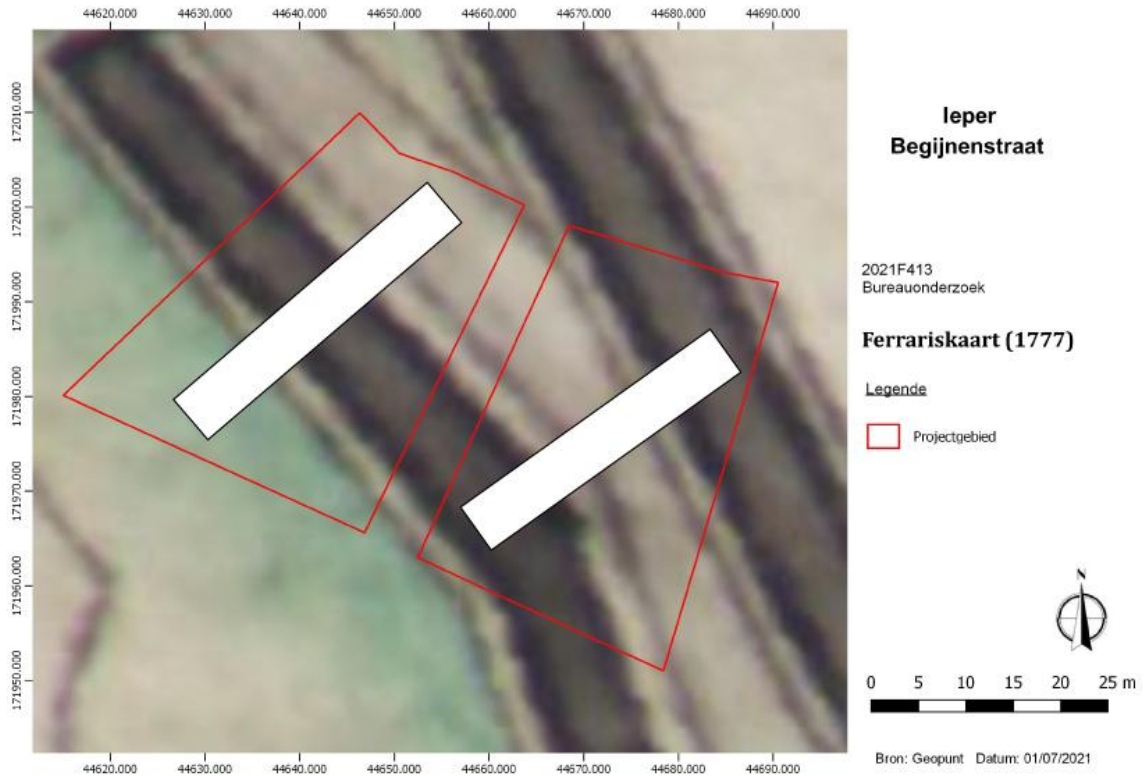
Indien de versterking/gracht zich niet binnen de grenzen van het projectgebied situeert, worden de sleuven aangelegd op het eerste archeologisch relevant niveau. Deze proefsleuven hebben een minimale breedte van 3 m.

Indien met uitzondering van de verschillende fasen van de stadsversterking en gracht(en) geen andere relevante archeologische sporen aan het licht komen tijdens de prospectie, kan het archeologisch traject beperkt blijven tot de fase van de prospectie. Het vlakdekkend opgraven van een(vestigings/stads)gracht en versterkingen biedt weinig tot geen meerwaarde. De lokalisatie, opbouw en bewaringstoestand van de versterkingen kunnen onderzocht worden tijdens de fase van de prospectie. Dit geldt tevens voor de grachten: inzicht in dergelijke structuren wordt verkregen d.m.v. een doorgedreven stratigrafisch onderzoek.

Figuur 1 GRB-basiskaart met locatie van de proefsleuven. (bron: geopunt)

² Een budget voor natuurwetenschappelijk onderzoek moet ingecalculeerd worden. Voorstel (in vermoedelijke hoeveelheid): * waardering: 4, analyse: 2, *macroresten: waardering: 4, analyse: 2, *dendrochronologie: 2.

Figuur 2 Ferrariskaart (1777) met locate van de proefsleuven. (bron: geopunt)

3.3. Eindcriteria en uitzonderingsmodaliteiten

De prospectie wordt als succesvol beschouwd, indien alle waargenomen archeologische sporen op een wetenschappelijke wijze onderzocht zijn, er een beargumenteerd antwoord op de onderzoeksvragen geformuleerd kan worden en het eindrapport wordt opgeleverd.

De uitvoering van de opgraving gebeurt volgens de Code van Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven. Deze eventuele maatregelen worden bepaald door de erkend archeoloog.

3.4. Schatting doorlooptijd

- Veldwerk: 3 werkdagen met 3 mensen
- Verwerking: 10 mandagan
- Voor natuurwetenschappelijk onderzoek wordt een post van 10% NWO van de totale kostenraming voorzien.

3.5. Competenties

Het veldwerkteam bestaat minimaal uit:

- een veldwerkleider (onder auspiciën van een erkend archeoloog), deze veldwerkleider beschikt over voldoende ervaring in stedelijke contexten in Vlaanderen. Minimaal heeft hij/zij 2 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.
- één assistent-archeoloog, hij/zij heeft minstens 1 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.

Voor de begeleiding van de opdracht dient de veldwerkleider zich te laten ondersteunen door één of meerdere specialisten en regiodeskundigen, die hem bijstaan bij de uitvoering van de prospectie indien deze expertise intern niet beschikbaar is. Deze specialist

beschikt over een aantoonbare en ruime ervaring met stadskernonderzoek in het algemeen en binnen de stad Ieper³ in het bijzonder.

Het projectteam wordt daarenboven bijgestaan door een aardkundige die minstens 1/5 van de duur van het veldwerk op het terrein aanwezig is. De aardkundige ondersteunt de archeologen bij de analyse van de bodemkundige/landschappelijke context en bij de interpretatie van sporen en structuren. Indien de (vestings)gracht wordt aangesneden moet de aardkundige aanwezig zijn bij de aanleg en onderzoek van het/de profiel(en).

3.6. Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het onderzoek conform aan de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Bij de start van de opgraving worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar en het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van de vondsten plaats.

Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

³ Voor de start van het onderzoek moet CO7 op de hoogte gebracht worden.